

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1260142/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים
לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא, הרב אברהם שינדלר, הרב ציון לוזיאילוז

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד דוד פרץ)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד אופיר בוכניק)

הנדון: בטלות החלטה שניתנה כתוצאה של הונאת המשיב את בית הדין בנוגע לסמכותו; מי זקוק להסכים לסמכות בית הדין בענייני ירושות וצוואות?

פסק דין

לפנינו ערעור על פסק דינו של בית הדין האזורי מתאריך כ"ב בטבת תש"ף (19.1.20), שלפיו ההסתלקות של המערערת ממחצית עיזבון אחותה (והקנאתו) לטובת אחיה, המשיב, שרירה וקיימת. בית הדין הוסיף וכתב בהחלטתו שמאחר ששאר היורשים לא קבלו על עצמם את סמכות בית הדין, בית הדין יוכל להוציא את הצו לקיום הצוואה רק לאחר ששאר היורשים יקבלו את סמכות בית הדין.

מפסק הדין עולה שהסתלקותה של המערערת לטובת אחיה, המשיב, לחלוק את עיזבון המנוחה בחלקים שווים – בתוקפה המשפטי היא עומדת, בין שההליך יימשך בבית הדין (לאחר הענקת הסמכות משאר היורשים) ובין אם ההליך יתקיים לפני ערכאה שיפוטית אחרת, מאחר שלא נמצא פגם כלשהו בהקנאה עצמה.

המערערת, באמצעות בא כוחה, הציגה עילות ערעור רבות – הן בכתב הערעור והן בדבריה לפנינו – לביטולו של פסק הדין הנ"ל.

אולם לאור מסקנתנו שלהלן שיש לקבל את הערעור בשל העדר סמכות, ותוספת דברים אך למותר היא, נתמקד בטיעון מרכזי אחד (המסתעף לשניים) המוביל למסקנה זו ושלדעתנו יש לקבלו. לא ראינו לנכון להתייחס במסגרת זו לשלל הטיעונים האחרים שהעלה בא כוח המערערת (הנוגעים בעיקר להבנת המערערת את ההליך שעה שלא הייתה דוברת עברית).

לטענת המערערת, בשום שלב לא קנה בית הדין סמכות לדון בעיזבון המנוחה, לא בתיק הירושה ולא בתיק הצו לקיום הצוואה, וכאמור להלן:

בתיק הירושה מהנימוקים הבאים:

א. התצהירים שצירף המשיב לבקשה חסרים את העובדה שישנם יורשים נוספים שאינם מופיעים בתצהיר.

ב. קיומה של הצוואה שולל לחלוטין את האפשרות להוציא צו ירושה, ולכן התיק אמור להיסגר ולהתבטל מאליו, גם אם הייתה מוענקת בו סמכות לבית הדין על ידי הסכמת היורשים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יש לפתוח בהליך של הענקת סמכות כדי לדון בצוואה, שבמהותו הוא הליך שונה על אף שהוא מתייחס לאותו עיזבון של המנוחה.

ובתיק הצוואה מנימוק זה:

התיק נפתח לבקשת המשיב שאינו מוטב כלל בצוואה ולא לבקשת המערערת. המערערת לא העניקה סמכות בכתב לבית הדין לדון בצוואה (ואף לא בעל פה, לא היא ולא בתה ש'נכנסה בנעליה' לאחר פטירתה ובהתאם לצו ירושה).

רקע

נקדים את העובדות הבאות, שאין עליהן עוררין ושהן תמצית הרקע להכרעתנו:

- א. המנוחה, המורשה בצוואה המדוברת, היא [אלמונית] שלא נישאה ולא היו לה ילדים.
- ב. בצוואתה הורשה המנוחה את כל עיזבונה (הכולל דירת מגורים בארץ) לאחותה [פלונית] שלה בת אחת, [פלמונית], המופיעה עתה לפנינו כמערערת לאחר שאימה [פלונית] נפטרה ולאחר שהמציאה צו ירושה על שמה בנוגע לעיזבון אימה.
- ג. ההליך התחיל לפני בית הדין האזורי בהשתתפות [פלונית] עצמה, ולאחר מכן המשיכה בו בתה [פלמונית].
- ד. למנוחה היו כמה אחים ואחיות (שלהם יש צאצאים יורשים הלכתית וחוקית). אחד מהם הוא [פלוני], המשיב שלפנינו.
- ה. [אלמונית] נפטרה ביום כ' בתמוז תשע"ח (3.7.18). אחרי פטירתה הגיעה [פלונית] בלוויית בתה [פלמונית] 'לשבת שבעה' בארץ. ביום ב' באב תשע"ח (16.7.18) נפתח תיק ירושה בנוגע לעיזבון המנוחה – לבקשת המשיב, אחיה של המנוחה.
- ו. בבקשה להוצאת צו הירושה נכתב:

1. המבקש: [פלוני]; עניינו במתן הצו: יורש על פי דין – אח של המנוחה [...]

3. המוריש השאיר צוואה.

בצד האמור נוסף בכתב יד (שכפי שהועד נכתב בידי המזכיר): "למרות האמור בצוואה יש הסכמת הצדדים לחלוקה שווה."

בחלק ב' של הבקשה, שבו אמורים להיות רשומים הקרובים של המנוחה, לא נרשם דבר. בחלק ד' "היורשים וחלקיהם" בעזבון נכתב "[פלוני], [פלונית]". התצהיר שבו נאמר שכל הדברים האמורים אמת, נכתב על שם [פלוני] והוא שחתם עליו.

ו. בית הדין קיום דיון (פרוטוקול הדיון מצוטט להלן), והוציא החלטה שזו לשונה: "לאחר שתתקבל תגובת האפוטרופוס הכללי יוצא צו ירושה בעזיבון המנוחה לחלוקה שווה בין היורשים."

ז. תגובת האפוטרופוס הצביעה על שישנה צוואה וצריך לנהל הליך של קיום צוואה ולא של צו ירושה, וכי מעבר לזה יש יורשים נוספים שלא מצוינים בבקשה.

ח. ואכן בית הדין סגר את התיק לאור בקשת בא כוח המערערת שפתח תיק לקיום צוואה אצל רשם הירושות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ט. בסמוך לסגירת התיק הגיש המשיב שלפנינו בקשה לביטול החלטה לסגירת התיק ולמתן תוקף משפטי להחלטה הנ"ל שלפיה העיזבון של המנוחה יחולק בחלקים שווים בין המערערות למשיב.

י. לאחר דיון בין הצדדים והמצאת סיכומים הוציא בית הדין את פסק דינו נשוא הערעור שלפנינו. מייד לאחר מתן פסק הדין פתח המשיב תיק לקיום צוואה להמשך ההליך.

ההליך מלווה בבקשות ותגובות רבות משני הצדדים ובהחלטות ביניים של בית הדין האזורי אבל זוהי תמצית הרקע הנחוצה להכרעתנו.

המינוח 'המערערת' במסגרת פסק הדין הנוכחי יכול שיתייחס (בהתאם להקשר) או לאם [פלוגית] הזוכה בצוואה או לבתה [פלמונית] 'שנכנסה בנעליה' על פי צו ירושה לאחר פטירת האם.

דיון והכרעה

ומכאן להכרעתנו:

לאחר העיון בחומר הרב שבתיק ולאחר בחינת סוגיית הסמכות בנסיבות התיק, בית הדין מגיע למסקנה שלבית הדין האזורי אין ולא הייתה סמכות בשום שלב לדון בעיזבון המנוחה, לא בתיק לצו ירושה, ובוודאי לא בתיק לקיום צוואה, וממילא הפעולות שנעשו על ידו או בפניו בעיזבון המנוחה בדיון שהיה לפניו – אין להן תוקף שיפוטי, והן לכל היותר כמו כל פעולות קנייניות אחרות שנעשו (אם נעשו) שלא בפני ערכאה שיפוטית, שלא נדרשנו לדון בתוקפן ההלכתי (שהמערערת טוענת גם כנגדו) במסגרת פסק דין זה, ואין כאן מקום להאריך. לפיכך, הכרעתו של בית הדין בעניין חלוקת העיזבון בין המערערת למשיב משוללת סמכות.

ונבהיר:

ריש מילין נאמר שמעיון בפסק הדין כפי שהוא בפנינו, לא ברורה לנו עמדתו של בית הדין בעניין הסמכות להכריע בחלוקת העיזבון של המנוחה.

בית הדין עצמו כתב בפסק הדין שלהמשך ההליך נדרשת הסכמתם של שאר היורשים (מה שאינו מקובל עלינו, וכלהלן). וזו לשונו:

עם זאת קרתה תקלה חמורה, שאנו מקווים שהינה בגדר שגגה, כאשר התברר שלמבקשת המנוחה יורשים נוספים שלא קיבלו את סמכות בית הדין.

עם פתיחת תיק מתאים וקבלת הסכמת סמכות כל היורשים ימשכו ההליכים. מובהר שאין בהמשך או באי־המשך ההליכים כדי לשנות מפסק הדין ולפיו המשיבה המנוחה הסתלקה לטובת אחיה.

המשמעות של הקביעה היא שבטרם שנתקבלה הסכמתם בכתב של שאר היורשים לסמכות בית הדין, בית הדין עדיין לא קיבל את מעמדו לדון כערכאה שיפוטית בעיזבון המנוחה. ולפי זה לא ברורה הסיומת, כיצד מכריע הוא הכרעה שיפוטית בשאלת ההסתלקות של המערערת מחלק מהעיזבון בטרם הוסמך לדון בו כלל?

ראוי לציין שבחלק מבתי הדין האזוריים, כדי למנוע תקלות מעין אלו של דיון עקר ללא סמכות, לא פותחים כלל תיקי ירושה בטרם נתקבלה הסכמתם של כל היורשים הרלוונטיים. אומנם רבים מבתי הדין האזורי אינם נוהגים כך אלא מאפשרים את פתיחת התיק לאחר קבלת תצהיר של המבקש שפתח את התיק שהיורשים האחרים עתידים להמציא את הסכמתם. פתיחת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התיק בפועל היא רק בהנחה שהיורשים האחרים אכן ימציאו את הסכמתם, ונובעת רק מהצורך הפרקטי לזרז את ההליך, ולא מגישה משפטית שונה מהאמור לעיל, וברור שבטרם קבלת הסכמת כל היורשים אין לבית הדין הסמכות לדון בעיזבון. לכן, לא ברור לנו כיצד הרישא של פסק הדין נשוא הערעור יכולה להשתלב עם הסיפא של פסק הדין. אם אין סמכות לדון בעיזבון, כפי שקובע בית הדין בסיפא, איך ישנה הכרעה שיפוטית ברישא ביחס לעיזבון של המנוחה? ובפרט בנסיבות התיק שלפנינו, שהמבקש לא ציין בבקשה את שאר היורשים הרלוונטיים, ומכל שכן כשבית הדין רומז בהחלטתו שאולי זה נעשה בכוונת מכוון, מה העניק את הסמכות לבית הדין לדון בעיזבון? (נדגיש שהאמור כאן הוא לא רק על בסיס החקיקה והפסיקה האזרחית שמכוחם אנו דנים אלא גם על פי ההלכה, שכן בהעדר סמכות לדון, הלכתית, אין מקום ליתן הכרעות שיפוטיות היכולות לשמש כחוות דעת תורנית בלבד).

בדרך אגב, בהקשר לאמור ועל אף האמור, לא נימנע מלומר את הדברים הבאים:

עמדתו של כבוד בית הדין האזורי, כפי שהיא עולה מפסק הדין נשוא הערעור, היא שלצורך קניית סמכות לדון בהוצאת צו לקיום צוואה יש צורך בהסכמתם של כל היורשים (על פי דין) של המצווה. לדעתנו אין הדבר כן: הסמכות לדון בצו לקיום צוואה נשענת על הזוכים בצוואה בלבד ולא על שאר היורשים – עיין במה שנכתב בפסק דין מיום ט"ו בטבת תשס"ח (24.12.07) בתיק נתניה 1-41-3428, פסק דין שעליו חתומים שני דיינים ממותב זה, וכפי שנכתב בהרחבה בפסק דינו של בית הדין הגדול מיום ה' בכסלו תש"ף (3.12.19) בתיק מס' 1216640/2 שלו שותף אחד מהדיינים החתומים מטה, ולפיו: בניגוד לבקשה לצו ירושה הדורשת את הסכמתם לסמכות בית הדין של כל היורשים הרלוונטיים, הרי שבצו לקיום צוואה נדרשת רק הסכמתם של הזוכים בצוואה, ולא של שאר היורשים של המצווה. עיין שם הגיונם של דברים.

לפי זה היה נראה שאם המערערת אכן הייתה מסכימה לסמכות בית הדין בעניין הצוואה לא הייתה מניעה שבית הדין יכריע בשאלת העיזבון מכוח הצוואה על בסיס הסכמתה של המערערת בלבד, מאחר שרק היא הזוכה בצוואה.

בית הדין האזורי, בפסק הדין מושא הערעור, מניח שהמערערת קיבלה את סמכות בית הדין לדון בעיזבון המנוחה דרך פתיחת התיק לצו ירושה. עמדתו של כבוד בית הדין האזורי היא שהעובדה שהתיק שנפתח נפתח בטעות, והיה צריך להיפתח תיק לקיום צוואה, אין בה כדי לפגוע בסמכות שהוענקה לו על ידי המערערת. השינוי הטכני בפתיחת התיק לא מייצר פגם מהותי בהענקת הסמכות.

אולם מהעיון בחומר שבתיק לא ברור כלל שמדובר בטעות טכנית של כותרת התיק בלבד, נראה שמדובר בשינוי מהותי. כאמור בטענות בא כוח המערערת שאומתו על ידנו, את הבקשה לפתיחת התיק לקיום הצוואה הגיש המשיב ולא המערערת. לא ברור מה טיבו של המשיב בפתיחת תיק לקיום צוואה שהמוטבת בה היא רק המערערת, רק לה הסמכות לקבוע אם ברצונה שבית הדין ידון בקיום הצוואה (ובפרט כשבית הדין עצמו מעלה ספקות באשר לתום-ליבו של המשיב בהגשת הבקשה לצו הירושה ללא פירוטם של שאר היורשים מלבד המערערת, שממנה הוא רוצה לקבל את מחצית העיזבון שמוקנה לה בצוואה).

לנו ברור שמדובר בהליכים שיפוטיים שונים, ולא בטעות טכנית.

המשיב מבקש לפתוח תיק ירושה שבו הוא גורם רלוונטי כיוורש של המנוחה, והוא אכן יכול לחתום על הבקשה לפתיחת התיק, ומה שלא היה יכול במסגרת תיק לקיום הצוואה, שאיננו מוזכר בה כלל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זאת ועוד, בפרוטוקול הדיון מיום י"א באב תשע"ח (23.7.18) נכתב בהאי לישנא:

הופיעו היורשים [פלוגני] ו[פלוגנית], ומצהירים:

מקבלים סמכות בית הדין.

המנוחה [אלמונית] הייתה אחותנו.

היא נפטרה ב־3.7.18.

כמותה היתה רווקה ולא היו לה ילדים לא מנישואין ולא מחוץ לנישואין.

אנחנו האחים היחידים שלה.

אנחנו מבקשים להוציא צו ירושה לחלוקה שווה בינינו.

האח מקנה בקניין מועיל.

לשון הפרוטוקול ברורה ואינה מותירה ספק, הנחת יסוד הייתה שמדובר בירושה רגילה, ולכן ביצע בית הדין קניין מהאח (המשיב) שלפי דין תורה הוא הזוכה בכל העיזבון, והוצרך להקנות את מחציתו לאחותו (וברור שבית הדין לא היה מודע אז לקיומם של יורשים נוספים שגם להם יש חלק בעיזבון). אילו היה מדובר בדיון בצוואה המונחת לפני בית הדין בשעת הדיון ובה הוא דן, היה בית הדין היה מבצע הקנאה מהמערערת הזוכה בכל העיזבון על פי הצוואה, לטובת המשיב ולא ההיפך.

לא נוכל שלא להעיר שהתמונה העולה מהפרוטוקול היא שהמשיב, המבקש ליטול מחצית מחלקה של המערערת בעיזבון, מצטייר כמי ש'מבקש ליטול שכר כפינחס', שבנדיבותו ומטוב ליבו מקנה מחצית מחלקו לטובת אחותו המערערת, וד"ל.

מכל מקום, לנו ברור שההליך הראשון שהתקיים בפני בית הדין ושבו לכאורה העניקה המערערת סמכות לבית הדין הוא הוצאת צו ירושה בעיזבון המנוחה ולא הליך של קיום צוואה שלא נדונה כלל.

לאחר שהתברר שמדובר בטעות מהותית שהרי קיימת צוואה של המנוחה, הרי שהתיק לצו הירושה אמור להיסגר מאליו, מפני שנפתח על ידי המשיב ללא סמכות (וייתכן שאף שלא בתום לב מצד המשיב), וממילא ההליכים שהתבצעו בו מבוטלים מאליהם, ובכלל זה גם ההסמכה של בית הדין וגם ההקנאה שלדעתנו 'אין בו' (כפי שיבואר להלן).

זאת ועוד, גם כשניגש לבחון את פתיחת התיק לקיום צוואה נגלה שבפועל גם הוא נפתח לבקשת המשיב, שאיננו זוכה בצוואה, והרי היחידה שיכולה לבקש לפתוח את התיק לקיום צוואה היא המערערת (או בתה שבאה בנעליה), משכך תיק זה הרי הוא כמי שאינו.

לדעתנו, גם אם היה המשיב זוכה בחלק מזכויותיה של המערערת בעיזבון בהליך חיצוני שאיננו הליך שיפוטי כמו חוזה שהיה עורך מול המערערת באופן עצמאי שלא במסגרת הליך של קיום צוואה, לא היה הדבר מקנה לו מעמד משפטי בקיום הצוואה מול בית הדין, וממילא את הזכות לבקשת את קיום הצוואה. ואם בתיק הירושה הוא צד לתיק כירוש הלכתי או משפטי, כאחיה של המנוחה, הרי שבקיום הצוואה הזוכה היחידה היא המערערת ורק היא יכולה לבקש לפתוח תיק לקיום הצוואה.

הטענה שגם המשיב מופיע כזוכה בצוואה, כאחיה של המנוחה, בגלל האמור בצוואה "כל מי שהוא יורשי על פי דיני ישראל יזכה בעשרה שקלים מעזבוני אם ידרוש אותם" – היה ראוי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלא תועלה כלל, ובוודאי לא בלהט שבו נטענה לפנינו. מטרת פסקה זו הפוכה: לסלק מזכויות על פי הצוואה מי שרוצה ליטול מכוח היותו יורש, משכך ודאי אין הוא בכלל "הצדדים הנוגעים בדבר".

משפט זה נועד להתגבר על בעיות הלכתיות־משפטיות, ואינו חלק מהותי מחלוקת העיזבון שבצוואה, ומה עוד שהמשיב לא פתח את תיק הצוואה על בסיס משפט זה אלא על בסיס ההקנאה שלטענתו הקנתה לו המערערת, שלא ברור שהייתה ושבוודאי אינה חלק מהצוואה.

מכל מקום, הזוכה העיקרית היא המערערת והיא לא העניקה סמכות לבית הדין לדון בצוואה בשום שלב.

ובכן: בהתאם לאמור, בהעדר הסכמה לבית הדין אין סמכות לדון בצוואה, וממילא הקביעה השיפוטית בדבר הקנאת חלק מהעיזבון למשיב משוללת סמכות שיפוטית.

מעבר לאמור בנוגע להעדר הסמכות, לדעתנו, יש קושי גדול בפסק הדין נשוא הערעור, המקנה מחצית מהעיזבון למשיב (אם לבית הדין תהיה סמכות) בהעדר תיעוד כל שהוא שהמערערת הקנתה בקניין המועיל למשיב, ואדרבה, בפרוטוקול הדיון שצוטט לעיל, מצויין שהמשיב הקנה למערערת ולא ההפך.

סוף דבר לבית הדין האזורי, אין ולא הייתה סמכות לדון בקיום הצוואה המדוברת, ומאחר שכך אין משמעות שיפוטית להסתלקות שנעשתה בפניו, אם אכן נעשתה כלל.

מסקנות והוראות

בהתאם לאמור, בית הדין מקבל את הערעור וקובע:

- א. פסק הדין נשוא הערעור מתאריך כ"ב בטבת תש"ף (19.1.20) מבוטל בזאת.
  - ב. בהעדר הסכמתה של בתה של המערערת הזוכה בצוואה ושנכנסה בנעליה אין לבית הדין האזורי סמכות לדון בצוואה.
  - ג. דמי הערבות שהפקידה המערערת יוחזרו לה במלואם.
  - ד. בית הדין סוגר את התיק.
- ניתן ביום כ"ה באלול התש"ף (14.9.2020).

הרב ציון לוז־אילוז

הרב אברהם שינדלר

הרב שלמה שפירא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה